

JEREMY BENTHAM: ΕΝΑΣ ΩΦΕΛΙΜΙΣΤΗΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

✘ «Η Φύση έχει θέσει τους ανθρώπους υπό την κυριαρχία δύο ισχυρών αφεντάδων, του πόνου και της ευχαρίστησης. Μόνο από αυτούς εξαρτάται τι πρέπει να κάνουμε όπως επίσης αυτοί θα καθορίσουν το τι θα κάνουμε. Από τη μία πλευρά η σταθερά του σωστού και του λάθους, από την άλλη η αλυσίδα των αιτίων και των αποτελεσμάτων, είναι δεμένες στο θρόνο τους. Μας ορίζουν σε ό,τι κάνουμε, λέμε, σκεφτόμαστε...»

Στις 15 Φεβρουαρίου, το 1748, γεννιέται στο Spitalfields του Λονδίνου ο νομομαθής, φιλόσοφος και κοινωνικός μεταρρυθμιστής Jeremy Bentham, ένας διανοητής που θα διαμορφώσει και θα επηρεάσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη δυτική σκέψη, με αμφιλεγόμενο φυσικά τρόπο.

Από τη μία, αρκετές από τις θέσεις του Bentham είναι τόσο ριζοσπαστικές που η δυτική κοινωνία δεν έχει καταφέρει να τις υιοθετήσει μέχρι και σήμερα: η ατομική ελευθερία, ο διαχωρισμός εκκλησίας-κράτους, η ελευθερία της έκφρασης, τα ίσα δικαιώματα για τις γυναίκες, η αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας, η ελεύθερη πρόσβαση στην παιδεία, και η κατάργηση της δουλείας, της θανατικής ποινής και των βασανιστηρίων, αποτελούν μάλλον ακραίες θέσεις για την εποχή του.

Από την άλλη, ο Bentham μπορεί να θεωρηθεί «πατέρας» του ωφελιμισμού, του φιλοσοφικού ρεύματος που θα εξελιχθεί στην νομική, ηθική και πολιτική βάση του οικονομικού φιλελευθερισμού και της κουλτούρας του καπιταλισμού. Ο Άγγλος νομοθέτης υποστηρίζει το δικαίωμα στην τοκογλυφία και την οικονομική ελευθερία, ενώ ανάγει σε υπέρτατο αγαθό την ηδονή και το όφελος.

Ωστόσο, σε αντίθεση με τους υπέρμαχους της «εγωιστικής»

συνεπειοκρατίας, ο Bentham, ο Mill, ο Hobbes και οι υπόλοιποι ωφελιμιστές πιστεύουν πως ο σκοπός των πράξεών μας πρέπει να είναι «η μεγαλύτερη κατά το δυνατόν ωφέλεια για τον μεγαλύτερο κατά το δυνατόν αριθμό ατόμων».

Για να υπολογίσει μάλιστα το ηθικό υπόβαθρο κάθε πράξης, ο Bentham δημιουργεί το μετρητή ηδονής ή μετρητή ευτυχίας (Hedonic or felicific calculus), που περιλαμβάνει μεταβλητές όπως η ένταση, η διάρκεια, κλπ, της ευχαρίστησης ή του πόνου. Μπορεί κάτι τέτοιο να ακούγεται τουλάχιστον απλοϊκό, αλλά δεν απέχει και τόσο πολύ από τη μεθοδολογία των μοντέρνων, φιλελεύθερων Οικονομικών.

Με βάση τα παραπάνω, ο Bentham φιλοδοξεί να προωθήσει έναν πλήρη ωφελιμιστικό κώδικα νόμων, το λεγόμενο «Πανόμιον», το οποίο θα μπορούσε να εφαρμοστεί από ανοιχτόμυαλους ηγέτες, που με όπλο το πνεύμα του διαφωτισμού και τις κατάλληλες προοδευτικές μεταρρυθμίσεις, θα υπερίσχυαν της συντηρητικής ηλιθιότητας και θα προωθούσαν τη συλλογική ευδαιμονία.

«Ανοησία σε ξυλοπόδαρα» αποκαλεί χαρακτηριστικά ο Bentham την ιδέα του φυσικού νόμου, υποστηρίζοντας πως το δίκαιο ορίζεται και θεσπίζεται από την εκάστοτε νομοθετική εξουσία. Έτσι, θεωρεί ότι η προτεραιότητα της νομοθέτησης πρέπει να είναι η κοινωνική χρησιμότητα των νόμων, και όχι η νομική προστασία του status quo.

Το 1787, ο Βρετανός παρουσιάζει ίσως την πιο αμφιλεγόμενη αρχιτεκτονική πρόταση που έγινε ποτέ: το «Πανόπτικον». Πρόκειται για μια κυλινδρική φυλακή, όπου ο κάθε κρατούμενος πιστεύει πως παρακολουθείται διαρκώς, με αποτέλεσμα να περιφρουρεί τον ίδιο του τον εαυτό. Η ιδέα αυτή θα «εμπνεύσει» σε μεγάλο βαθμό το Michel Foucault, που βλέπει το Πανόπτικον ως το απόλυτο σύμβολο του τρόπου επιβολής της εξουσίας γενικότερα: «το αρχιτεκτονικό τούτο συγκρότημα να είναι μια μηχανή για την εγκαθίδρυση και τη στήριξη ενός είδους εξουσίας ανεξάρτητης από εκείνον που την ασκεί. Κοντολογίς, οι κρατούμενοι να παγιδεύονται και να υφίστανται μίαν εξουσία της

οποίας οι ίδιοι είναι οι φορείς», θα πει ο Γάλλος.

Πηγή/φωτό: Tnxs